

*А. А. Карнаух
доцент кафедри політичних наук,
публічного управління та адміністрування
НПУ імені М. П. Драгоманова,
кандидат політичних наук, доцент
(м. Київ)*

ПОЛІТИЧНА ДОВІРА В УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ: КУЛЬТУРОЛОГІЧНІ ТА ІНСТИТУЦІЙНІ МОДЕЛІ

Проблема політичної довіри на сьогодні є актуальною в науковій літературі, особливо активно досліджуватися дана тематика почала наприкінці ХХ століття у працях Ш. Айзенштадта, Б. Барбера, С. Ліпсета, Н. Лумана, Б. Міцтел, А. Селігмана, У.Шнейдера, П.Штомпки та ін. Українські вчені також вивчають різні аспекти політичної довіри, зокрема, Є. Головаха, В. Ігнатов, А. Ковальова, О. Крутій, С. Макєєв, В. Мальцев, І. Мартинюк, С. Наумов, В. Нечипоренко, Н. Паніна, Ю. Пахомов, А. Ручка, А. Хохлова та ін.

У науковій теорії більшість вчених виділяє дві моделі довіри: культурологічну та інституційну, кожна з цих моделей має два рівні, а саме мікрорівень і макрорівень. Зокрема, на мікрорівні увага зосереджується на окремій особистості та особливостях її соціалізації. Оскільки умови соціалізації, норми, цінності у всіх різні, відповідно довіра у певних членів суспільства не однакова – це є основною тезою мікрорівневих теорій довіри до політичних інститутів. На макрорівні аналіз факторів довіри передбачає розгляд культурних особливостей і попереднього досвіду жителів країни в цілому. Всі члени певного суспільства довіряють або не довіряють політичним інститутам – це є базовою тезою мікрорівневих теорій. Звісно, у всіх членів суспільства не може бути однаковий рівень довіри чи недовіри до політичних інститутів, але макрорівневі теорії роблять акцент на тому, що середній рівень довіри чи недовіри варіюється залежно від країни.

Прихильники культурологічних теорій (Г. Алмонд, С. Верба, Р. Інглехарт, Р. Патнем, М. Фолі, Б. Едвардс, Р. Джекмен, Р. Міллер, М. Леві) вважають, що довіра до політичних інститутів визначається зовнішніми факторами, вона виникає поза політичною сферою. Так, на думку Р. Патнема, “чим вищий рівень довіри в суспільстві, тим більша ймовірність співпраці” [1, с. 208]. Для спільної діяльності основною перешкодою Р. Патнем вважає відсутність довіри між індивідами, а тому важливо створити умови для її виникнення, що є провідною детермінантою для добровільної співпраці в спільноті. Вона забезпечує повне додержання зобов’язань, адже махінації, непрозорість дій, шахрайство стануть причиною зневіри та одержання репутації людини, якій не можна довіряти та мати з нею будь-справи. Це призводить до того, що найбільший збиток одержує не той кого обдурили, а той, хто обдурив [2, с. 214].

Прихильники культурологічної точки зору вважають, що політична довіра є проекцією міжособистісної довіри. Міжособистісна довіра розглядається як основа формування політичної довіри. У рамках культурологічних концепцій політична довіра розглядається як складова соціального капіталу.

Представники інституційних теорій (Дж. Колеман, К. Шепсл, Д. Старк та інші) стверджують, що політична довіра має політичне походження і залежить від успішної роботи політичних інститутів. Довіра має раціональні підстави, вона залежить від оцінки громадянами роботи інститутів влади, обраного урядом економічного та політичного курсу [3]. Виходячи з даної теорії інституційна довіра суспільства розглядається як наслідки, а не причини ефективності діючих політичних інститутів. Отже, політичні інститути, які діють ефективно викликають довіру у суспільства, а ті, що діють неефективно – недовіру суспільства.

Слід зазначити, що науковці У. Мішлер та Р. Роуз визначають об'єднуючий чинник як в культурологічних, та і в інституційних трактуваннях детермінант довіри до політичних інститутів, який полягає в тому, що довіра формується за рахунок досвіду, набутого індивідом. Відмінності між даними підходами полягають лише в тому, на якому життєвому етапі людина набуває досвіду, який буде відбиватися на рівні довіри до політичних інститутів. Отже, для культурологічних теорій характерним буде ранній життєвий досвід соціалізації, а для інституційного – більш пізня соціальна адаптація та досвід усвідомлення результатів функціонування політичних інститутів. Так, автори пропонують обидва підходи об'єднати в один, який вони визначають як “модель довічного навчання”, за цим підходом індивід набуває відповідний досвід все життя. Спочатку має сформуватися міжособистісна довіра як “результат раннього, до політичного досвіду, і, відповідно, може проектуватися на політичні інститути” [4, с. 477], що є постулатом культурологічних теорій; згодом, в залежності від того, як життєвим досвідом особистості первинні установки підтверджуються або спростовуються її свідомими оцінками результатів діяльності політичних інститутів, довіру або недовіру до політичних інститутів може бути посилена або ослаблена – що є характерним для інституційних теорій.

Щодо міжособистісної довіри, з цим в українців, більш-менш, все добре. Довіра громадян міцніша до людей, яких вони частіше бачать на вулиці і з якими спілкуються. Саме тому довіра до місцевих органів влади вища, ніж до центральних. Президент, прем'єр, міністр віддалені досить далеко і не розуміють потреб, які є в даному селі і місті, а є конкретний сільський голова, якого я знаю, що це насправді хороша людина. Якби у цих людей був безпосередній контакт з президентом, міністрами, парламентаріями, то і довіра до них було б кращою.

Ще один важливий факт – це інформація, яку людина побічно отримує, наприклад, черпає її з ЗМІ. Відповідно картинка зі ЗМІ буде впливати на сприйняття тих інститутів.

Українці ніколи особливо не були прихильними до влади. Переважна більшість українців вважає, що всі органи влади (як на загальнодержавному, так і на місцевому рівнях) працюють непрозоро та не достатньо відкрито. Зокрема, президентам не особливо вдавалося завоювати до себе прихильність народу: більша частина співвітчизників вірять їм лише в перший рік після виборів, а потім цей показник неухильно знижується; низький рівень довіри до парламенту в основному пов'язаний з візуальною картинкою на телебаченні – кнопкодавством, бійками, скандалами та іншими неприємними моментами.

Гілки української влади у сплеску недовіри повинні звинувачувати винятково себе, приховуючи свої реальні доходи і витрати та використовуючи службове становище в особистих цілях.

Робота з інформування суспільства про суть реформ і про плани уряду, повинна проводитися щодня, інакше влада позбудеться залишків довіри. Тема відкритості влади завжди буде залишатися актуальною.

Йдеться про системну і дійсно тривалу роботу, що вимагає глибокого знання предмета і використання всіх найефективніших засобів комунікації для різних цільових аудиторій. Зрозуміло, це вимагає кардинально інших підходів до побудови системи публічних комунікацій, усвідомлення важливості та складності завдання і залучення до її вирішення професіоналів. Необхідно чітко ідентифікувати брак інформації і вибудовувати системну довгострокову програму інформування суспільства щодо ключових реформ, формувати ключові тези зрозумілою аудиторії мовою, дискутувати з опонентами і забезпечити зворотний зв'язок [5].

Довіру можна дуже швидко втратити, якщо не бути максимально відкритим у всіх сферах державного управління.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Творення демократії: Традиції громадянської активності в сучасній Італії [Текст] / Р. Д. Патнем разом з Р. Леонарді та Р. Й. Нанетті ; пер. з англ. В. Ющенко. – Київ : Вид-во Соломії Павличко “Основи”, 2001. – 302 с.
2. *Ковязіна К. О.* Особливості концепції соціального капіталу в роботах Роберта Д. Патнема. – Режим доступу : <http://cyberleninka.ru/article/n/osoblivosti-kontseptsiiyi-sotsialnogo-kapitalu-v-robotah-roberta-d-patnema>
3. Динаміка політичної довіри сучасних українських громадян. Режим доступу: <http://turboreferat.ru/sociology/dinamka-poltichno-dovri-suchasni-ukrainskih/167503-840006-page3.html>
4. *Кузина І. І.* Доверие к политическим институтам: сущность, детерминанты и украинский контекст / И. И. Кузина // Методологія, теорія та практика соціологічного суспільства : збірник наукових праць. – Випуск 15. – Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2009. – 730 с.
5. Власть должна научиться разговаривать с украинцами. – Режим доступа : <https://nv.ua/opinion/vlast-dolzha-nauchitsja-razgovarivat-s-ukraintsami-75762.html>